

Republica Moldova
CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

HOTĂRÂRE

PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE

**a unor prevederi din articolul 437 alin. (1) din Codul de procedură
civilă**

(condiția dactilografierii cererii de recurs)

(sesizarea nr. 279g/2021)

CHIȘINĂU

3 noiembrie 2022

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN ARTICOLULUI 437 ALIN. (1) DIN CODUL DE PROCEDURĂ
CIVILĂ

În numele Republicii Moldova,
Curtea Constituțională, judecând în componența:

nei Domnica MANOLE, *Președinte*,
dlui Nicolae ROȘCA,
nei Liuba ȘOVA,
dlui Serghei ȚURCAN,
dlui Vladimir ȚURCAN, *judecători*,
cu participarea dlui Marcel Lupu, *asistent judiciar*,

Având în vedere sesizarea înregistrată la 17 decembrie 2021,
Examinând sesizarea menționată în ședință publică,
Având în vedere actele și lucrările dosarului,
Deliberând în camera de consiliu,

Pronunță următoarea hotărâre:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află sesizarea privind excepția de neconstituționalitate a unor prevederi din articolul 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 225 din 30 mai 2003, ridicată de dna avocat Aliona Dragomir, în interesele dlui Denis Russu, parte în dosarul nr. 2a-3643/2021, pendinte la Curtea de Apel Chișinău.

2. Sesizarea privind excepția de neconstituționalitate a fost trimisă la Curtea Constituțională de un complet de judecată de la Curtea de Apel Chișinău format din dna Victoria Sîrbu și dnii Virgiliu Buhnaci și Dorin Dulghieru, în baza articolului 135 alin. (1) lit. a) și lit. g) din Constituție.

3. Prin decizia Curții Constituționale din 14 aprilie 2022, sesizarea a fost declarată admisibilă, fără a se prejudeca fondul cauzei.

4. În procesul examinării sesizării, Curtea Constituțională a solicitat opiniile Parlamentului, Președintelui Republicii Moldova și Guvernului.

5. În ședința publică a Curții au fost prezenți dna avocat Aliona Dragomir, reprezentantul autorului sesizării, dl Valeriu Kuciuk, reprezentantul Parlamentului și dl Eduard Serbenco, reprezentantul Guvernului.

ÎN FAPT

A.CIRCUMSTANȚELE LITIGIULUI PRINCIPAL

6. La 30 mai 2019, dl Denis Russu, fiind deținut în Penitenciarul nr.13 din mun. Chișinău, a formulat o cerere de chemare în judecată prin care a

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN ARTICOLULUI 437 ALIN. (1) DIN CODUL DE PROCEDURĂ
CIVILĂ

contestat trei încheieri ale unor executori judecătorești adoptate în anii 2014, 2018 și 2019.

7. Printr-o încheiere din 22 august 2019, Judecătoria Chișinău, sediul Centru, a respins contestațiile formulate împotriva actelor executorilor judecătorești. Dl Denis Russu a contestat încheierea cu recurs.

8. La 10 decembrie 2019, Curtea de Apel Chișinău i-a restituit dlui Denis Russu cererea de recurs, pentru că „a fost redactată manual și ilizibil”.

6. La 10 ianuarie 2021, dl Denis Russu a formulat o acțiune împotriva Guvernului Republicii Moldova, avându-i ca intervenienți accesorii pe Ministerul Justiției și Consiliul Superior al Magistraturii, prin care a solicitat repararea prejudiciului provocat prin încălcarea dreptului la un proces echitabil. Reclamantul a motivat că, prin încheierea Curții de Apel Chișinău din 10 decembrie 2019, i s-a încălcat dreptul la un proces echitabil.

7. Printr-o hotărâre din 8 iulie 2021, Judecătoria Chișinău, sediul Centru, a respins acțiunea dlui Denis Russu formulată împotriva Guvernului Republicii Moldova.

8. La 15 iulie 2021, dl Denis Russu a contestat cu apel hotărârea Judecătoriei Chișinău, sediul Centru, din 8 iulie 2021.

9. În cadrul examinării cauzei în apel, dna avocat Aliona Dragomir a ridicat, în interesele dlui Denis Russu, excepția de neconstituționalitate a prevederilor articolului 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă, care stabilesc condiția dactilografierii cererii de recurs.

10. Printr-o încheiere din 1 decembrie 2021, Curtea de Apel Chișinău a admis ridicarea excepției de neconstituționalitate și a trimis sesizarea la Curtea Constituțională, în vederea soluționării acesteia.

B. LEGISLAȚIA PERTINENTĂ

11. Prevederile relevante ale Constituției sunt următoarele:

Articolul 20

Accesul liber la justiție

„(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.”

Articolul 54

Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți

„(1) În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.

(2) Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN ARTICOLULUI 437 ALIN. (1) DIN CODUL DE PROCEDURĂ
CIVILĂ

internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.

(3) Prevederile alineatului (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24.

(4) Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.”

Articolul 119
Folosirea căilor de atac

„Împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și organele de stat competente pot exercita căile de atac, în condițiile legii.”

12. Prevederile relevante ale Codului de procedură civilă, adoptat prin Legea nr. 225 din 30 mai 2003, sunt următoarele:

Articolul 166
Forma și cuprinsul cererii de chemare în judecată

„[...]”

(7) Cererea de chemare în judecată a reclamantului persoană fizică care este asistat în judecată de un avocat și cererea de chemare în judecată a reclamantului persoană juridică trebuie să fie dactilografiate și depuse prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor, cu semnătură electronică avansată calificată.”

Articolul 426¹
Restituirea recursului împotriva încheierii

„(1) Instanța de recurs este în drept să restituie recursul împotriva încheierii dacă:

[...]

b¹) cererea de recurs nu corespunde prevederilor art. 437 alin. (1);

[...].”

Articolul 437
Cuprinsul cererii de recurs

„(1) Cererea de recurs **trebuie să fie dactilografiată și** trebuie să cuprindă:

a) denumirea instanței la care se depune recursul;

b) numele, denumirea, calitatea procesuală a recurentului sau a persoanei ale cărei interese le reprezintă, adresa lor;

c) numele sau denumirea, adresa intimatului;

e) denumirea instanței care a emis decizia în apel, data pronunțării și dispozitivul deciziei, argumentele admiterii sau respingerii apelului;

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN ARTICOLULUI 437 ALIN. (1) DIN CODUL DE PROCEDURĂ
CIVILĂ

f) esența și temeiurile recursului, argumentul ilegalității deciziei atacate, solicitările recurentului, propunerile respective;

g) data declarării recursului și semnătura recurentului.

[...].”

Articolul 438
Restituirea cererii de recurs

„[...]

(2) Dacă cererea de recurs conține temeiurile recursului, dar lipsesc unele date prevăzute la art. 437 alin. (1) lit. a), b), c) sau e), completul din 3 judecători emite o încheiere, care nu se supune niciunei căi de atac, de a nu da curs cererii de recurs și acordă recurentului un termen rezonabil pentru înlăturarea deficiențelor. Dacă recurentul înlătură deficiențele în cadrul termenului acordat, recursul se consideră depus la data prezentării inițiale. Dacă cererea de recurs nu este semnată, nu conține temeiurile recursului sau recurentul nu înlătură deficiențele cererii de recurs în cadrul termenului acordat, completul din 3 judecători o restituie în termen de 10 zile de la data înregistrării.

[...].”

ÎN DREPT

A. ADMISIBILITATEA

13. Prin Decizia sa din 14 aprilie 2022, Curtea a confirmat respectarea, în prezenta cauză, a condițiilor de admisibilitate a unei sesizări stabilite în jurisprudența sa constantă.

14. Curtea a observat că excepția de neconstituționalitate este ridicată de avocatul persoanei în cadrul unui proces pendinte în fața instanței de drept comun, subiect căruia i s-a acordat acest drept pe baza articolului 135 alin. (1) literele a) și g) din Constituție, așa cum a fost interpretat prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 2 din 9 februarie 2016.

15. Curtea a menționat că, în conformitate cu articolul 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, controlul constituționalității legilor, în prezenta cauză a unor prevederi din Codul de procedură civilă, ține de competența Curții Constituționale. Totodată, Curtea a reținut că, deși autorul a ridicat excepția de neconstituționalitate a articolului 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă în întregime, acesta pune în discuție doar cerința dactilografierii cererii de recurs. Așadar, Curtea a reținut spre examinare doar textul „trebuie să fie dactilografiată și” din articolul 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă

16. Excepția de neconstituționalitate a fost ridicată în contextul în care Curtea de Apel trebuie să examineze o cerere de apel într-o cauză civilă în care reclamantul pretinde repararea prejudiciului provocat prin încălcarea dreptului la un proces echitabil ca urmare a aplicării prevederilor contestate. Astfel, Curtea a admis că în analiza sa cu privire la pretinsa încălcare a

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN ARTICOLULUI 437 ALIN. (1) DIN CODUL DE PROCEDURĂ
CIVILĂ

dreptului la un proces echitabil, instanța de judecată ar putea avea în vedere prevederile criticate.

17. Curtea a notat că o altă condiție obligatorie pentru ca excepția de neconstituționalitate să poată fi examinată în fond este incidența unui drept fundamental. Astfel, Curtea a analizat, prin prisma argumentelor autorului sesizării, dacă prevederile contestate reprezintă o ingerință într-un drept fundamental (a se vedea DCC nr. 30 din 18 martie 2021, § 19; DCC nr. 44 din 1 aprilie 2021, § 20).

18. Autorul sesizării a susținut aplicabilitatea articolelor 4 [*drepturile și libertățile omului*], 7 [*Constituția, Legea Supremă*], 8 [*respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale*], 16 [*egalitatea*], 20 [*accesul liber la justiție*], 21 [*prezumția nevinovăției*], 26 [*dreptul la apărare*], 54 [*restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți*] și 119 [*folosirea căilor de atac*] din Constituție.

19. Cu privire la incidența articolelor 4, 7 și 8 din Constituție, Curtea a subliniat că în prezenta cauză aceste articole comportă un caracter general și nu pot constitui repere individuale și separate pentru controlul constituționalității (a se vedea, *mutatis mutandis*, DCC nr. 177 din 23 noiembrie 2021, § 36).

20. Referitor la articolul 16 din Constituție, Curtea a reținut că o condiție primordială pentru existența tratamentului diferențiat o reprezintă caracterul comparabil al situațiilor. Totodată, Curtea a reiterat că dispozițiile constituționale ale articolului 16 devin incidente numai atunci când se demonstrează existența unui tratament diferențiat, precum și în cazul în care tratamentul diferențiat contestat se referă la unul din drepturile fundamentale garantate de Constituție (a se vedea DCC nr. 26 din 16 februarie 2021, § 22). În prezenta cauză, autorul excepției nu a motivat care sunt situațiile comparabile. Dacă ar proceda la examinarea fondului sesizărilor formulate de o asemenea manieră, Curtea Constituțională s-ar substitui autorilor lor în invocarea argumentelor de neconstituționalitate, fapt care ar echivala cu un control din oficiu (a se vedea DCC nr. 109 din 13 iulie 2021, § 24).

21. Cu privire la articolul 54 din Constituție, Curtea a reținut, în jurisprudența sa, că acesta este aplicabil doar în coroborare cu un drept fundamental incident. Mai mult, articolul 54 îi impune Curții un mod de analiză a caracterului proporțional al ingerințelor în drepturile fundamentale. Astfel, pentru a putea fi invocat acest articol, autorul sesizării trebuie să argumenteze incidența unui drept fundamental (a se vedea HCC nr. 29 din 12 decembrie 2019, § 19; HCC nr. 31 din 23 septembrie 2021, § 29).

22. Curtea a examinat incidența articolelor 20, 21, 26 și 119 din Constituție invocate de autorul excepției de neconstituționalitate.

23. Curtea a menționat că situația prezentată în sesizare nu are o legătură directă cu principiul prezumției nevinovăției (articolul 21) și cu dreptul la

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN ARTICOLULUI 437 ALIN. (1) DIN CODUL DE PROCEDURĂ
CIVILĂ

apărare (articolul 26), ci doar cu dreptul de acces la un tribunal (articolele 20 și 119).

24. În jurisprudența sa, Curtea a stabilit incidența articolelor 20 și 119 din Constituție atunci când este pus în discuție dreptul de acces la un tribunal în contextul exercitării căilor de atac. Curtea a reținut că aceste articole trebuie interpretate prin prisma articolului 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care le impune statelor ca, atunci când instituie căi de atac, să asigure proceduri care respectă garanțiile unui proces echitabil. În cauza *Andrejeva v. Letonia* [MC] din 18 februarie 2009, Curtea Europeană a reținut că, atunci când au fost instituite căi de atac în dreptul național, procedurile din fața lor trebuie să asigure garanțiile articolului 6, inclusiv prin garantarea unui drept de acces efectiv la instanțe pentru părțile litigante, în vederea determinării drepturilor și obligațiilor lor cu caracter civil (§ 97) (a se vedea HCC nr. 26 din 10 noiembrie 2020, §§ 24, 25).

25. Mai mult, Curtea a reținut că, într-o cauză împotriva Republicii Moldova, Curtea Europeană a menționat, *obiter dictum*, că un sistem care impune ca cererile de recurs să fie dactilografiate, în timp ce deținuții nu au un acces efectiv la echipamente care să le permită dactilografierea documentelor, ar fi unul excesiv de formalist și ar putea ridica o problemă din punctul de vedere al dreptului de acces la un tribunal garantat de articolul 6 din Convenție (a se vedea *Arseniev v. Republica Moldova*, 20 martie 2012, § 49).

26. În consecință, Curtea va exercita controlul constituționalității textului „trebuie să fie dactilografiată și” din articolul 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă prin prisma articolelor 20, 119 și 54 din Constituție, verificând, în analiza fondului cauzei, caracterul justificat al limitării dreptului de acces la un tribunal.

B. FONDUL CAUZEI

A. Argumentele autorului sesizării

27. Autorul excepției menționează că, potrivit articolului 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă, cererea de recurs trebuie să fie dactilografiată. Totodată, conform articolului 426¹ alin. (1) lit. b¹), instanța de recurs este în drept să restituie recursul împotriva încheierii în cazul în care cererea de recurs nu corespunde prevederilor articolului 437 alin. (1), inclusiv dacă nu este dactilografiată.

28. Potrivit autorului excepției, cerința dactilografierii cererii de recurs aplicată în privința persoanelor aflate în detenție, care nu au posibilitatea efectivă de a dactilografi documentele, le încalcă persoanelor în discuție dreptul de acces la un tribunal.

29. Prin urmare, autorul excepției consideră că prevederile contestate sunt contrare articolelor 4, 7, 8, 16, 20, 21, 26, 54 și 119 din Constituție.

B. Argumentele autorităților care și-au prezentat opiniile

30. În opinia sa scrisă, Parlamentul menționează că, în vederea simplificării procedurilor judiciare, în Codul de procedură civilă au fost reglementate mai multe condiții de formă pentru cererile de chemare în judecată.

31. Potrivit Parlamentului, condiția dactilografierii cererilor de recurs în procedura civilă urmărește scopul asigurării unui caracter lizibil pentru aceste documente și nu este susceptibilă să încalce dreptul de acces liber la justiție. De altfel, potrivit Codului de procedură civilă, restituirea unei cereri nu exclude posibilitatea depunerii unei alte cereri după înlăturarea neajunsurilor.

32. Astfel, Parlamentul consideră că prevederile contestate sunt conforme cu Constituția, iar argumentele formulate de autorul sesizării sunt nefondate.

33. În opinia sa, Guvernul menționează că dactilografierea cererilor de recurs asigură caracterul lizibil al cererilor și, prin urmare, contribuie la eficiența justiției. Guvernul menționează că restituirea unei cereri de recurs care nu respectă cerința dactilografierii nu împiedică adresarea repetată cu aceeași cerere după înlăturarea acestei lacune. De asemenea, Guvernul notează că persoanele deținute în penitenciare se pot adresa instanțelor de judecată prin intermediul avocaților, care au posibilitatea de a dactilografi cererile.

C. Aprecierea Curții

Principii generale privind dreptul de acces la un tribunal și condiția evitării „formalismului excesiv”

34. Potrivit jurisprudenței Curții Europene, articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care garantează dreptul de acces la un tribunal, nu obligă statele contractante să instituie tribunale de apel sau de recurs în cauzele civile. Totuși, acolo unde există asemenea tribunale, garanțiile articolului 6 trebuie respectate, persoanelor garantându-li-se un drept efectiv de acces la un tribunal (*Reichman v. Franța*, 12 iulie 2016, § 29).

35. Din această jurisprudență a Curții Europene rezultă că statul Republica Moldova trebuie să garanteze un drept efectiv de acces la un tribunal atunci când instituie un asemenea tribunal. Această concluzie este impusă și de articolul 20 alin. (1) din Constituție, care prevede că orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. De asemenea, concluzia este confirmată de articolul 119 din

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN ARTICOLULUI 437 ALIN. (1) DIN CODUL DE PROCEDURĂ
CIVILĂ

Constituție, potrivit căruia, împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și organele de stat competente pot exercita căile de atac, în condițiile legii.

36. Totuși, Curtea reiterează că dreptul de acces la un tribunal nu este un drept absolut. Acesta poate fi limitat. Limitările accesului la un tribunal trebuie să fie prevăzute de lege, să urmărească un scop legitim și să fie proporționale, pentru a nu fi afectată însăși esența dreptului (a se vedea HCC nr. 23 din 5 august 2021, § 56).

37. Cu privire la tribunalele de recurs, Curtea Europeană a reținut că, având în vedere caracterul special al controlului pe care-l exercită, care se limitează la verificarea corectitudinii aplicării legii, procedura în fața acestora poate fi mai formală (*Maširević v. Serbia*, 11 februarie 2014, § 47). Respectarea formalităților procedurii civile este importantă, pentru că acestea pot reduce marja discreționară, pot preveni arbitrariul, pot asigura egalitatea armelor, soluționarea efectivă a unui litigiu într-un termen rezonabil, securitatea juridică și respectul față de tribunal. Totuși, în jurisprudența Curții Europene se menționează că „formalismul excesiv” poate fi contrar obligației statului de a garanta un drept practic și efectiv de acces la un tribunal (a se vedea *Zubac v. Croația*, 5 aprilie 2018, §§ 96-97).

38. Spre exemplu, în cauza *Maširević v. Serbia*, Curtea Europeană a constatat că reclamantului i-a fost încălcat dreptul de acces la un tribunal, pentru că Curtea Supremă a statului reclamat i-a respins recursul, odată ce, pe baza legii naționale, recursul nu putea fi depus *in propria persona*, ci doar prin intermediul unui avocat (deși reclamantul era avocat de profesie). Curtea Europeană a conchis că, aplicată în cazul reclamantului, această restricție nu era aptă să asigure scopul bunei-administrații a justiției și al realizării principiului securității juridice (§§ 49-52).

39. Într-o altă cauză, *Dos Santos Calado v. Portugalia*, 31 martie 2020, Curtea Constituțională portugheză a declarat inadmisibile recursurile constituționale ale reclamantului pentru că în cererile sale nu era indicat articolul corespunzător din legea națională. Pe de o parte, Curtea Europeană a reținut că exigența de a stabili pe ce articol din lege se bazează recursul constituțional servește realizării scopului legitim al asigurării preeminenței dreptului și al bunei administrații a justiției constituționale. Pe de altă parte, Curtea Europeană a notat că, deși Curtea Constituțională ar fi putut deduce care sunt pretențiile juridice, deciziile sale de inadmisibilitate se refereau doar la faptul că reclamantul nu a indicat articolul potrivit din lege. Altfel spus, deși judecătorii au înțeles care erau motivele recursurilor, ei le-au respins doar pentru nerespectarea unei condiții de formă. Prin urmare, Curtea Europeană a reținut, în unanimitate, că a existat o încălcare a articolului 6 § 1 din cauza lipsei accesului la un tribunal, de vreme ce Curtea Constituțională a dat dovadă de un formalism excesiv atunci când a declarat inadmisibile recursurile constituționale (§§ 118-125).

40. Cu titlu de autoritate recentă, Curtea face trimitere la cauza *Xavier Lucas v. Franța*, 9 iunie 2022, în care Curtea Europeană a reiterat că în procesul aplicării regulilor de procedură, tribunalele trebuie să evite formalismul excesiv care ar putea submina echitatea procesului. Curtea Europeană a constatat încălcarea articolului 6 din Convenție din motiv că tribunalul național a respins un recurs care nu a fost depus prin mijloace electronice, astfel cum reclama legea, fără a avea în vedere obstacolele practice care-l împiedicau pe reclamant să respecte această regulă de procedură. Curtea Europeană a conchis că instanța de recurs a manifestat un formalism excesiv care nu era apt să asigure securitatea juridică și buna administrare a justiției (a se vedea §§ 57, 58).

41. În această cauză, Curtea va analiza dacă condiția dactilografierii cererilor de recurs în procedura civilă respectă exigențele calității legii, dacă urmărește un scop legitim, dacă realizează, odată implementată, scopul în discuție și dacă este necesară și proporțională cu scopul urmărit.

a) Cu privire la respectarea standardului calității legii (dacă ingerința este „prevăzută de lege”)

42. Așa cum prevede articolul 54 alin. (2) din Constituție, exercițiul drepturilor și al libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor „prevăzute de lege”. Principiul legalității presupune îndeplinirea standardului calității prevederilor legale aplicabile (a se vedea HCC nr. 24 din 10 august 2021, § 37; HCC nr. 37 din 7 decembrie 2021, § 53).

43. Cu privire la condiția accesibilității, Curtea reține că prevederile supuse controlului constituționalității corespund acestui criteriu, deoarece ele se regăsesc în Codul de procedură civilă care este republicat în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 285-294 din 3 august 2018. Aici operează prezumția cunoașterii legii, care decurge din principiul general de drept *nemo censetur ignorare legem*. Prin urmare, nu există niciun dubiu cu privire la faptul că dispozițiile examinate îndeplinesc condiția accesibilității.

44. Articolul 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă stabilește, în mod cert, că cererea de recurs trebuie să fie dactilografiată. Prin urmare, Curtea nu constată vreo incertitudine legată de calitatea legii.

45. În acest sens, Curtea reține că prevederile legale analizate îndeplinesc exigențele calității legii, fiind accesibile, clare și previzibile.

b) Cu privire la legitimitatea scopului urmărit

46. În general, condițiile de formă ale unei cereri prevăzute de lege pentru exercitarea unei căi de atac urmărește scopul asigurării bunei-administrații a justiției. Justițiabilii ar trebui să se aștepte la aplicarea unor astfel de reguli (a se vedea *Miessen v. Belgia*, 18 octombrie 2016, § 65; *Gheorghiu v. Republica Moldova*, 2 iulie 2019, § 27).

47. Astfel, Curtea admite că condiția dactilografierii cererilor de recurs în procedura civilă urmărește realizarea acestui scop special care poate fi subsumat scopului legitim general al asigurării ordinii publice, prevăzut de articolul 54 alin. (2) din Constituție.

48. Așadar, Curtea confirmă că prevederile contestate urmăresc un scop legitim prevăzut de articolul 54 alin. (2) din Constituție.

c) Cu privire la legătura rațională dintre măsură prevăzută de dispozițiile legale contestate și scopurile legitime urmărite de aceasta

49. La această etapă, Curtea trebuie să analizeze dacă măsura prevăzută de dispozițiile legale supuse controlului de constituționalitate are o legătură rațională cu scopul legitim urmărit. Pentru a fi îndeplinită cerința legăturii raționale, este suficientă chiar o realizare parțială a scopului legitim (a se vedea, *mutatis mutandis*, HCC nr. 5 din 25 februarie 2020, §§ 107-108).

50. Curtea notează că condiția dactilografierii cererilor de recurs în procedura civilă ar putea avea ca obiectiv asigurarea unui caracter lizibil al actelor în discuție. Caracterul inteligibil al cererilor de recurs este necesar pentru a se putea constata, în fiecare caz particular, dacă o cerere de recurs cuprinde toate elementele menționate în lege. De altfel, caracterul lizibil al unui act reprezintă o cerință *a priori* pentru claritatea conținutului său. Citirea cu ușurință a cererilor de recurs poate conduce la simplificarea procesului de gestionare a acestor cereri și, prin urmare, la reducerea costurilor și a timpului necesar pentru realizarea acțiunilor aferente intentării procedurii de recurs. În acest mod, măsura în discuție poate contribui la realizarea scopului legitim mai vast al asigurării ordinii publice.

51. Așadar, Curtea conchide că există o legătură rațională între măsura legală contestată și scopul legitim permis de Constituție, menționat *supra*.

d) Cu privire la existența unor măsuri alternative mai puțin intruzive, care au o legătură rațională cu scopul legitim urmărit

52. Testul măsurilor mai puțin intruzive verifică dacă legislatorul putea adopta măsuri legislative care să realizeze la fel de eficient scopul legitim urmărit și care să limiteze mai puțin dreptul fundamental protejat, în comparație cu măsurile contestate. Curtea trebuie să declare neconstituționale prevederile normative contestate în eventualitatea în care observă că există alte mijloace care pot realiza la fel de eficient scopurile legitime urmărite, cu un prejudiciu mai mic pentru dreptul fundamental în discuție (a se vedea HCC nr. 5 din 25 februarie 2020, §§ 111, 122; HCC nr. 16 din 9 iunie 2020, § 67).

53. Curtea observă că articolul 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă instituie condiția dactilografierii cererilor de recurs pentru toți reclamanții, fără a face vreo deosebire între reclamanții persoane fizice și reclamanții persoane juridice, sau între reclamanții care sunt asistați de avocați și

reclamanții care acționează *in propria persona*. Spre deosebire de cererile de recurs, în cazul cererilor depuse în prima instanță, condiția dactilografierii este prevăzută doar pentru cererile formulate de reclamanții persoane fizice care sunt asistați de avocați și pentru cererile depuse de persoanele juridice (a se vedea articolul 166 alin. (7) din Codul de procedură civilă).

54. Dat fiind caracterul general al normei în discuție, Curtea constată că aceasta este incidentă și în cazul unor categorii de reclamanți care, din varii motive, nu au posibilitatea efectivă de a dactilografia documentele, *e.g.* persoanele deținute în penitenciare, persoanele spitalizate în mod forțat, persoanele neinstruite în domeniul utilizării tehnicii de calcul etc.

55. Sub acest aspect, Curtea reiterează raționamentele *obiter dictum* ale Curții Europene din cauza *Arseniev v. Republica Moldova*, potrivit cărora un sistem care impune ca cererile de recurs să fie dactilografiate, în timp ce deținuții nu au un acces efectiv la echipamente care să le permită dactilogrifierea documentelor, ar fi unul excesiv de formalist (a se vedea § 25 *supra*).

56. Curtea a menționat mai sus că dactilogrifierea cererilor de recurs în procedura civilă ar putea asigura lizibilitatea actelor în discuție. Totuși, Curtea își poate imagina o situație în care o persoană care nu are posibilitatea efectivă de a dactilografia o cerere de recurs, depune o cerere scrisă de mână, însă suficient de inteligibilă, din care pot fi deduse toate elementele prevăzute de lege pe care trebuie să le cuprindă o cerere de recurs. Restituirea unei astfel de cereri doar pentru că nu este dactilografiata reprezintă un formalism excesiv (a se vedea, *a contrario*, cauza *Arseniev v. Republica Moldova*, § 49, în care Curtea Europeană a constatat că nu a existat o încălcare a dreptului de acces la un tribunal al reclamantului, pentru că recursul său nu a fost respins din simplul motiv că cererea nu era dactilografiata, dar pentru că acesta nu a respectat și alte cerințe procedurale).

57. În acest sens, Curtea constată că o măsură mai puțin intruzivă în drepturile reclamanților o reprezintă competența instanței de recurs de a nu da curs/de a restitui cererile de recurs care nu sunt lizibile, *i.e.* din care instanța nu poate identifica elementele reglementate la articolul 437 alin. (1) literele a) – g) din Codul de procedură civilă, indiferent dacă cererea este dactilografiata sau scrisă de mână. Altfel spus, nu este relevantă forma scrierii (de mână sau dactilografiata), dar este important caracterul lizibil și conținutul cererii. Sub acest aspect, Curtea reamintește că persoanele trebuie să beneficieze de drepturi practice și efective, nu de drepturi teoretice și iluzorii.

58. Având în vedere că există mijloace care pot realiza la fel de eficient scopul legitim urmărit, cu un prejudiciu mai mic pentru dreptul de acces la un tribunal, Curtea conchide că nu mai este necesar să continue în analiza proporționalității măsurii contestate și că textul „trebuie să fie dactilografiata

HOTĂRÂRE PRIVIND EXCEPȚIA DE NECONSTITUȚIONALITATE
A UNOR PREVEDERI DIN ARTICOLULUI 437 ALIN. (1) DIN CODUL DE PROCEDURĂ
CIVILĂ

și” din articolul 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă este contrar articolelor 20, 119 și 54 din Constituție.

Din aceste motive, în baza articolelor 135 alin. (1) literele a) și g), 140 alin. (2) din Constituție, 26 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, 6, 61, 62 lit. a) și 68 din Codul jurisdicției constituționale, Curtea Constituțională

HOTĂRĂȘTE:

1. *Se admite* sesizarea privind excepția de neconstituționalitate ridicată de dna avocat Aliona Dragomir, în interesele dlui Denis Russu, parte în dosarul nr. 2a-3643/2021, pendinte la Curtea de Apel Chișinău.

2. *Se declară neconstituțional* textul „trebuie să fie dactilografiată și” din articolul 437 alin. (1) din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 225 din 30 mai 2003.

3. Prezenta hotărâre este definitivă, nu poate fi supusă niciunei căi de atac, intră în vigoare la data adoptării și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Președinte

Domnica MANOLE

*Chișinău, 3 noiembrie 2022
HCC nr. 20
Dosarul nr. 279g/2021*